

Хулоса қилиб айтганда, бюджет харажатларини баҳолаш ва оптималлаштириш корхоналар ва ташкилотлар учун муваффақиятли молиявий бошқарувнинг ҳал қилувчи элементлари ҳисобланади. Баҳолаш ва оптималлаштиришнинг самарали усулларини қўллаш орқали турли имтиёзларга эришиш ва бюджетни бошқаришдаги асосий муаммоларни бартараф этиш мумкин.

Таъсирга асосланган аниқ мақсадли белгилаш ва харажатларнинг устуворлиги бюджетни режалаштириш учун стратегик асос яратади. Харажатларни мунтазам равишда кузатиб бориш ва таҳлил қилиш, шунингдек, тегишли КРІ ёрдамида самарадорлик ва натижаларни ўлчаш маълумотларга асосланган қарорлар қабул қилиш имконини беради ва молиявий назоратни кучайтиради.

Вақти-вақти билан харажатларни қисқартириш бўйича таҳлилларни ўтказиш ташкилотларга сифатни йўқотмасдан, ресурслар самарадорлигини оширишда потенциал тежаш соҳаларини аниқлашга ёрдам беради. Баҳолаш жараёнига манфаатдор томонларни жалб қилиш бюджет қарорларининг кенгроқ қарашларга мос келишини ва турли нуқтаи назарлардан қимматли тушунчаларни олишини таъминлайди.

Бюджет тузишда мослашувчанлик ноаниқ иқтисодий шароитлар ва бозор динамикасини ҳал қилиш учун зарурдир. Технологияни қўллаш орқали ташкилотлар бюджет бошқарувини соддалаштириши, яхшироқ тушуниш учун маълумотлар таҳлилидан фойдаланиши ва самарадорликни ошириш учун автоматлаштиришни амалга ошириши мумкин.

ЎЗБЕКИСТОНДА ПРОФЕССИОНАЛ ТАЪЛИМ ХАРАЖАТЛАРИНИ ОПТИМАЛЛАШТИРИШДАГИ ҚИЙИНЧИЛИКЛАР

Содиқов Нариманжан Собирович

*Тошкент давлат иқтисодиёт университети ҳузуридаги
«Ўзбекистон иқтисодиётини ривожлантиришнинг илмий асослари
ва муаммолари» илмий-тадқиқот маркази мустақил изланувчиси*

Профессинал таълим муассасаларида харажатларни оптималлаштириш стратегик ёндашувни талаб қиладиган кўп қиррали ишдир. Маълумотларга асосланган қарорлар қабул қилишни амалга ошириш, замонавий ўқитиш усулларини қўллаш, бошқа муассасалар билан ҳамкорлик қилиш ва энергия самарадорлигини оширишга сармоя киритиш орқали муассасалар таълим сифатига путур етказмасдан харажатларни камайтириши мумкин. Бундан ташқари, маъмурий жараёнларни тартибга солиш, ходимларни ривожлантиришга эътибор қаратиш ва дастурларни баҳолаш молиявий барқарорликка янада ҳисса қўшиши мумкин. Ва ниҳоят, ташқи ҳамкорликни ўрганиш ва битирувчиларни жалб қилиш

молиялаштириш ва қўллаб-қувватлаш учун янги йўллари очиши мумкин. Буларни бирма-бир моҳиятига эътибор қаратиб, қанчалик муҳим эканлигини исботлашга ҳаракат қиламиз. Хусусан:

1) Харажатларни оптималлаштиришнинг энг самарали усулларида бири маълумотларга асосланган қарорлар қабул қилишдир. Профессинал таълим муассасалари талабаларнинг ишлаши, рўйхатга олиш тенденциялари, ресурслардан фойдаланиш ва дастур самарадорлиги билан боғлиқ маълумотларни тўплаши ва таҳлил қилиши керак. Ушбу маълумот ресурсларни самаралироқ тақсимлаш мумкин бўлган соҳаларни аниқлашга ёрдам беради.

2) Онлайн ва аралаш таълим моделларини қўллаш операция харажатларни сезиларли даражада камайтириши мумкин. Рақамли платформалар орқали курсларни таклиф қилиш орқали муассасалар жисмоний инфратузилма, техник хизмат кўрсатиш ва коммунал хизматларни тежашлари мумкин. Бундан ташқари, ушбу усуллар рўйхатга олиш қобилиятини ошириши ва кенгроқ аудиторияни қамраб олиши мумкин.

3) Таълим муассасалари ўртасидаги ҳамкорлик харажатларни тақсимлаш имкониятларига олиб келиши мумкин. Биргаликда курсларни таклиф қилиш, объектларни алмашиш ёки тадқиқот лойиҳалари учун ресурсларни бирлаштириш умумий харажатларни камайтириши ва умумий таълим тажрибасини ошириши мумкин.

4) Маъмурий жараёнлар кўпинча харажатларни камайтириш учун соддалаштирилиши мумкин. Қабул қилиш, иш ҳақи ва молиявий менежмент каби маъмурий вазифалар учун самарали технологик эчимларни жорий этиш ҳужжатлар ва меҳнат харажатларини камайтириши мумкин.

5) Энергияни тежайдиган технологиялар ва амалиётларга сармоя киритиш коммунал харажатларни сезиларли даражада тежашга олиб келиши мумкин. ЛЕД ёриткичидан фойдаланиш, изоляцияни яхшилаш ва иситиш ва совутиш тизимларини оптималлаштириш каби оддий чоралар сезиларли фарқ қилиши мумкин.

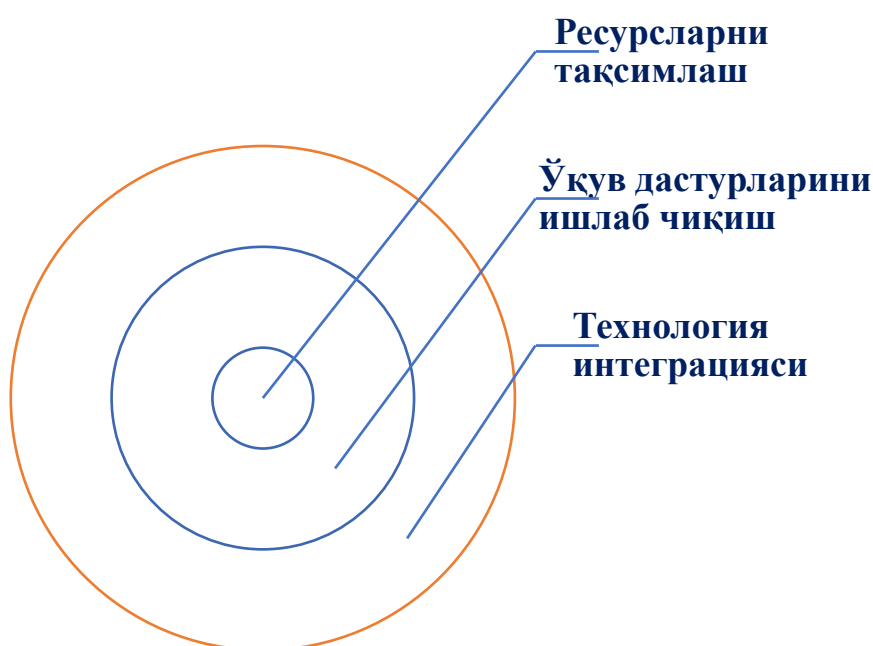
6) Профессор-ўқитувчилар ва ходимларнинг узлуксиз малакасини ошириш уларнинг самарадорлигини ошириши мумкин, бу эса таълим натижаларини яхшилайд.

7) Ўқув дастурларининг долзарблиги ва самарадорлигини мунтазам равишда баҳолаш жуда муҳимдир. Кам ишлаётган дастурларни тўхтатиш ёки шунга ўхшаш дастурларни бирлаштириш ресурсларни янада самаралироқ тақсимлашга ёрдам беради.

8) Саноат, давлат ёки ношароит ташкилотлари билан ҳамкорликни излаш молиявий ёрдам ва ресурсларни тақдим этиши мумкин. Грантлар, ҳомийлик ва ҳамкорликдаги лойиҳалар муайян ташаббусларни ёки инфратузилмани ривожлантиришни молиялаштириши мумкин.

9) Ресурслар устуворликлар ва муассасанинг стратегик мақсадларидан келиб чиққан ҳолда тақсимланишини таъминлаш. Ушбу стратегиялар ёрдамида касбий таълим муассасалари келажакдаги мутахассислар учун мукамал таълим ва ўқитишни давом эттиришда молиявий қийинчиликларни енгиб ўтишлари мумкин.

Ўзбекистонда профессионал таълим мамлакатнинг меҳнат ресурсларини шакллантиришда ва иқтисодий ривожланишда муҳим роль ўйнайди. Бироқ, харажатларни бошқаришда таълим сифати ва қулайлигини таъминлаш муҳим муаммо бўлиб қолмоқда. Кўпгина мамлакатларда бўлгани каби Ўзбекистонда ҳам касбий таълим муассасаларининг сифати, қулайлиги ва молиявий барқарорлигини таъминлаш мураккаб вазифа ҳисобланади.

1-расм. Ўзбекистонда профессионал таълим харажатларини оптималлаштиришдаги қийинчиликлар⁹⁶

Ўзбекистонда профессионал таълим харажатларини оптималлаштиришдаги қийинчиликларнинг дастлабкиси молиявий ресурсларни самарали тақсимлаш масаласидир. Ўзбекистонда муассасалар бюджет чекловларини замонавий инфратузилма, юқори малакали профессор-ўқитувчилар ва замонавий ўқув материалларига бўлган эҳтиёж билан мувозанатлаш учун курашмоқда.

Кейинги масала саноат талабларига жавоб берадиган, долзарб, замонавий ва тежамкор ўқув дастурларини ишлаб чиқиш муҳим муаммо ҳисобланади. Эскирган дастурлар самарасизликка олиб келиши мумкин, чунки улар қиммат қайта кўриб чиқишни талаб қилади.

⁹⁶ Муаллиф томонидан шакллантирилган

Сўнги яна бир долзарб масала технологик харажатларни бошқаришда ўқитиш жараёнига технологияни интеграция қилишни мувозанатлаш ҳаракатидир. Профессional таълим муассасалари рақамли ресурслар ва инфратузилмани харид қилиш ва сақлашда қийинчиликларга дуч келмоқда. Энди бу муаммоларни ечимларини келтириб ўтсак (2-расм).

2-расм. Харажатларни оптималлаштириш учун ечимлар⁹⁷

Ресурсларни тақсимлашда маълумотларга асосланган ёндашувни амалга ошириш. Профессional таълим муассасаларини ривожлантириш, модернизация қилинган инфратузилма ва технология интеграцияси каби таълим сифатига энг юқори таъсир кўрсатадиган соҳаларга маблағ ажратиш орқали бартараф этиш лозим.

Саноат эҳтиёжлари ва глобал тенденцияларга мослашиш учун ўқув дастурларини мунтазам равишда кўриб чиқиш ва янгилаш керак. Шунингдек, онлайн ва аралаш таълимни қўллаб-қувватлайдиган тежамкор таълим технологияси ечимларига сармоя киритишни қўллаб-қувватлаш керак бўлади. Ушбу платформалар инфратузилма ва коммунал хизматлар харажатларини камайтириши ва таълим олиш имкониятини кенгайтиришга таъсир қилиши мумкин.

Яна бир муҳим жиҳат, бу саноат ва хусусий сектор ташкилотлари билан ҳамкорликни ривожлантиришдир. Ушбу ҳамкорлик молиявий ёрдам, ресурслардан фойдаланиш ва иш билан бирлаштирилган таълим имкониятларини таъминлаши мумкин, бу эса таълим муассасаларига юкни камайтиради.

Профессional таълимда харажатларни оптималлаштириш стратегик режалаштириш ва инновацион ечимларни талаб қиладиган кўп қиррали муаммодир. Ўзбекистоннинг профессионал таълим тизими ресурсларни тақсимлаш муаммолари, ўқув дастурларини ишлаб чиқиш муаммолари ва самарали технология интеграцияси заруриятига дуч келмоқда. Аммо билиш керакки, маълумотларга асосланган ресурсларни тақсимлаш, ўқув дастурларини модернизация қилиш, технологиялар асосида ривожланган таълимни қўллаш ва стратегик ҳамкорликни йўлга қўйиш орқали

⁹⁷ Муаллиф томонидан шакллантирилган

Ўзбекистоннинг профессионал таълим муассасалари бу муаммоларни енгиб ўтишлари мумкин.

Ушбу ечимлар нафақат харажатларни оптималлаштириш, балки таълим сифатини ошириш ва таълим дастурларини саноат талаблари билан мослаштиришга ёрдам беради. Ана шундай фаол чора-тадбирлар ва ҳамкорликдаги саъй-ҳаракатлар туфайли Ўзбекистон малакали кадрларни етиштириш ва барқарор иқтисодий ривожланишга кўмаклашишда давом этиши мумкин.

РОССИЯ ФЕДЕРАЦИЯСИДА ИНСТИТУЦИОНАЛ ИНВЕСТОРЛАР ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ БОСҚИЧЛАРИ

Султанов Махмуд Ахмедович

*Тошкент давлат иқтисодиёт университети
Тўрткўл факултети, «Умумқасбий, ижтимоий-
гуманитар ва аниқ фанлар» кафедраси доценти*

Россия федерациясида институционал инвесторлар фаолияти ривожланган мамлакатларнинг ушбу соҳага тегишли тажрибасидан фойдаланилган ёндашув ва усулларни қўллагани боис, қисқа муддатларда жаҳон молия бозорига интеграциялашувига сабаб бўлди. 1990-йил бошларида ўтказилган хусусийлаштириш борасидаги ислохотлар даврида пай инвестиция фондлари, нодавлат пенсия жамғармалари, суғурта компаниялари ва бошқа молия институтлари ташкил этила бошланди. Омонатига эга бўлган банклар ва инвестиция институтлари тахмин қилганидан кўра юқори даромадли воситаларга сармоя киритмоқчи бўлган Россия фуқаролари сони ортиб бораётганлиги боис, ушбу муаммоларни профессионал асосда ҳал қилишга тайёр молиявий воситачиларга бўлган эҳтиёж ортиб борди⁹⁸. Натижада, Россияда институционал инвесторлар тизими элементларининг пайдо бўлиши ҳам хусусийлаштиришнинг ўзига хос хусусиятлари билан белгиланди.

Бугунги кунга келиб, банклар энг йирик (активлар бўйича) ва анъанавий молиявий воситачилар бўлиб қолмоқда. Россия банк тизимининг ўзига хос хусусияти тижорат банкларининг универсал хусусиятидир. Кредит ташкилотлари қонун ҳужжатларига мувофиқ қимматли қоғозлар бозорида брокерлик, дилерлик, депозитарий, клиринг лизинг фаолиятини амалга ошириш, жисмоний ва юридик шахсларнинг қимматли қоғозлари, пул маблағлари ва бошқа мол-мулкни ишончли бошқариш, маслаҳат ҳамда хизматлар кўрсатиш ҳуқуқига эга. Ахборот билан таъминлаш, шунингдек, қимматбаҳо металллар ва тошлар билан

⁹⁸Якунин В.И., Сулакшин С.С., Аверкова Н.А. Политическое измерение мировых финансовых кризисов. Феноменология, теория, устранение / Изменения в институциональной структуре финансовых рынков. М.: Научный эксперт. 2012. 632с